

**ГЕОРГИ БОЯДЖИЕВ. ИСТОРИЧЕСКОТО ИЗСЛЕДВАНЕ.
ТЕОРЕТИЧНИ И МЕТОДИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ.
БЛАГОЕВГРАД, 1996. 135 с.**

Николай Проданов

Новата книга на Георги Бояджиев е ориентирана към младите автори, навлизащи сега в историописа. Авторът декларира, че насочва своя текст към дипломантите и аспирантите. Данните от издателското каре показват, че книгата е учебник, издаден от издателството на Югозападния университет "Неофит Рилски" – Благоевград. Макар че никъде не е споменато, този учебник вероятно е предназначен за комплексната учебна дисциплина "Увод в историческото познание".

Книгата може да се раздели на две различни по съдържание и функции части. Първата – около една трета от целия обем, се занимава с някои теоретични въпроси на историческото изследване. Авторът е направил преглед на най-често използваните исторически методи – сравнително-историческия, историко-типологическия, системно-структурния и др.

Подчертано внимание предизвиква параграфът, озаглавен "Теоретични основи на историографското изследване" (с. 32–43). В съвременната българска историопис почти никой учен не се занимава с тях. Затова не само всяко специално проучване, но и инцидентно изказаните мнения будят интерес. За жалост повечето от споделените от Г. Бояджиев възгледи предизвикват несъгласие. Авторът е склонен да тълкува твърде тясно значението на историографското изследване. За него то има смисъл най-вече като подготвителна част от същинското историческо проучване. Историкът трябва добре да познава написаното преди него и да го използва като изследователски фундамент. Читателят на книгата остава с впечатлението, че авторът не познава самоценността на историографското изследване, че е склонен да вижда неговата стойност единствено в по-

общите рамки на собствено историческия текст. Но историографското проучване (разбира се, когато не е издържано в добре познатия ни “библиографски” стил) има автономност, анализите на историописните концепции са неразделна част от научната и културната история на обществото.

Неясни са авторските съждения върху предмета на историографското изследване. Тук той преповтаря свои стари възгледи, изложени още през 1986 г. В стремежа си да постигне компромис между т. нар. тясно (историографията като история на историческата наука) и т. нар. широко гледище (историографията като история на историческите знания) Г. Бояджиев достига до следната формулировка: “Тя (историографията) обхваща в своите граници историята на основните отрасли на историческото знание” (с. 35). Добре, но кои са тези основни отрасли? Кои са неосновните? Какъв е критерият за разделение?

Авторът е на мнение, че съществуват два вида историография – “Единият се отнася до историята на общите основи на развитието на историческата наука, а другият тип изучава методологическите основи на идеите и възгледите за отделни исторически периоди, събития и личности” (с. 37). Позволявам си да изразя съмнения в основателността на подобно разсъждение. Как е възможно да се анализират историописните концепции на определен автор, школа, направление, без да се разположат върху фона на цялостното развитие на съответната национална историопис, без да се разглеждат като звено от “логиката” на историописния процес? Подобно деление е механично и лишено от смисъл. Има една единствена истинска историография и онези историци, които смятат напр. че е възможно историографско проучване върху възрожденската историописна традиция, без да се познава нейната средновековна предистория, се самозаблуждават.

Будят учудване ласкателните думи на Георги Бояджиев по отношение на колективния доклад за развитието на българската историческа наука след Втората световна война, изнесен на конференцията от 1972 г. (с. 41). Всъщност всеки, който си е направил труда да прочете този прекомерно голям и тромав доклад, вероятно си е помислил, че неговите автори са объркали историографията с библиографията.

Необоснована е и позитивната оценка за наскоро излязлата книга на Слави Славов “Философия на историята в българската

обществена мисъл” (с. 44). Г. Бояджиев би могъл да си спести преценката поне по две причини: Сл. Славов е рецензент на “Историческото изследване. Теоретически и методически проблеми”, а и приносните качества на неговата “Философия на историята...” са повече от съмнителни.

По мое мнение в този параграф авторът сполучливо е посочил два важни теоретични въпроса на българската историография, които предстои да се решат – за периодизацията на българската историопис (с. 39) и за изворите на историографското проучване (с. 42).

Следващият параграф на книгата е озаглавен “Състояние и проблеми на историческите изследвания в България” (с. 44–55). С твърде остри думи – “прекрояване”, “изопачаване”, “фалшифициране”, “дворцово-партийна историография” и пр. – се говори за историческата наука при тоталитаризма. Тук не е намерен верният тон. Изложението би спечелило повече от хладния аналитизъм, отколкото от оценъчното отрицателство.

По-нататък в същия параграф Г. Бояджиев се опитва да прогнозира най-важните и перспективни направления за бъдеща историописна работа. Тези “директиви” ми напомнят негови наставления отпреди повече от десет години. Ще си позволя да цитирам – “Пред историците, които изследват историята на България в епохата на капитализма, изпъква отговорната задача за цялостно и системно изясняване от марксистки позиции на действителната роля на западните Велики сили на Балканите и разобличаване на тяхната дейност за противопоставяне на балканските народи и раздухване на националистически вражди <...>. Трудовете върху революционния процес у нас по време на Втората световна война, върху същността на социалистическата революция в България и на строителството на социализма са сериозна основа за създаване на обобщаващи историографски изследвания за тази епоха и достоен отпор на фалшификациите за историята на народнодемократичния строй”¹. През 1986 г. – “фалшификации”, през 1996 г. – отново “фалшификации”, но този път с противоположен знак. Аналогии, които предизвикват само тъжни размисли.

Въздържам се от цялостна преценка за очертаната програма за бъдещите изследователски задачи, стоящи пред българската историческа наука. В същото време, като се основавам на собствени наблюдения, съм склонен да подкрепя Г. Бояджиев в създението му за перспективността на изследванията върху “основните понятия

и категории в българската историческа наука” (с. 48) и върху историята на Западните покрайнини (с. 49).

Втората част от книгата е посветена на редица практически въпроси, свързани с написването на историческо изследване. В случая авторът има предвид най-вече дипломната работа по история. Той последователно и доста подробно се спира на механизма на избора на темата, събирането и обработката на материала, плана и структурата на работата, езика и стила на изложението. По тези въпроси почти липсва литература на български език. Ако предположим, че с постепенното утвърждаване на магистърската степен по история ще се увеличава броят на студентите, завършващи висшето си образование със защита на дипломна работа, практическите съвети в книгата на Г. Бояджиев са полезни и навременни. Освен това ударението върху практико-приложните въпроси на историческото изследване в книгата помага да се избистри концепцията за преподаването на дисциплината “Увод в историческото познание” във висшите училища. По мое мнение тя трябва да има теоретико-приложен характер.

Цялостното впечатление от книгата на Георги Бояджиев ми напомня за едно изказване на световноизвестния руски учен-физик и математик, специалист по квантова теория на полето акд. Сергей Хоружий. Когато говори за отношението физика – философия, той казва следното: “За мен беше ясно, че без да владее истинския професионален език, професионалната проблематика отвътре, никакъв висш смисъл никакъв тъй наречен философ не може да постигне. Това ще бъдат някакви груби външни съображения, опити за псевдоосмисляне”². По същия начин книгата на Георги Бояджиев повдига въпроса за отношението между историческата наука и т. нар. методология на историческото изследване. За всички историци е пределно ясно, че в последните десетилетия методологията на историята играеше твърде незавидна роля. Основната ѝ задача беше да не допусне плурализъм в историописа и да запази идеологическия ѝ стерилитет. Методологията се опитваше да превърне конкретната историопис в своя слугиня по същия начин, по който това правеше в средновековието теологията по отношение на философията. Затова съвременните проучвания върху методологията на историята е необходимо да бъдат много внимателни, прецизни и деликатни. Историците трябва да си върнат вярата в смисъла на съществуването на методологически изследвания.

Книгата на Георги Бояджиев не ни връща доверието в методологическите разработки. Както преди време тя ни учи кое е правилно и кое не, кое е вредно и кое полезно. Истинският историк (дори и все още студент) не се нуждае от такива рецепти. Той едва ли ще погледне с надежда на книгата на автор, същността на чиято професионална кариера е била да казва как се пише история, без обаче самият той да я е писал.

БЕЛЕЖКИ

¹ Бояджиев, Г. Предмет и задачи на историографията като наука. – Исторически преглед, 1986, 5, с. 71.

² Разговор със Сергей Хоружий. – Култура, бр. 35, 5 септември 1997 г.